

Laotse.

Ilyen értelemben kell értelmezni a következő sorokat is:

„Akik régen derekasak voltak a Tao gyakorlásában,
nem a nép felvilágosodásán dolgoztak,
hanem egyszerűségben (együgyűségben) tartották azt.
Hogy az emberek nehezen kormányozhatók,
az az ő sokféle ismeretükből származik.

Épen azért, aki az országot megismerés által kormányozza,
az a birodalom rablója.

Aki az országot nem ismeretek által vezeti,
az a birodalomra nézve áldás.

Aki ezt a két dolgot tudja,
annak van egy ideálja (eszméje).

Állandóan ezen ideál ismeretében élni, az rejtett (titkos) élet.

A rejtett élet mély, messzenyuló, más minden dolognál,
de végül is ez hozza meg a nagy sikert.“ (65).

Talán ezek a mondásai azok, amelyek miatt Laotséra azt is mondották, hogy ő kultúra ellenes. Azonban ez a vélemény teljesen szétfoszlik, mihelyt meggondoljuk, hogy már az egyénnél, az Én-nél, megkülönböztet kétféle törekvést, kétféle megnyilvánulást. Az egyik a korlátlan egyéni, a másik a Tao szerinti egyéni, azaz az általános megnyilvánulása az énben az egyénivel, az esetlegessel szemben. Tehát így kell néznünk az ismereteket is. Vannak egyéni tanok, elgondolások, amik talán néha igen csábítók, de amik alatt azonban sokszor egyéni, esetleg osztályérdekeket lehet sejteni, de ezek semmiesetre sem hosszú életűek. Ezek könnyebben elsajátítható ismeretek, vagy elméletek. Gondoljunk csak az utóbbi 200 év társadalmi harcaira, gondoljunk a szocializmus megejtő elveire, gondoljunk a kommunizmusra és most miután láttuk ezek megvalósítását is, nézzük, hogy mi rejlett a szép szavak mögött. Tehát ilyenféle ismeretekre gondol Laotse és ilyenféle ismeretekkel szemben hangsúlyozza ő, hogy hagyjuk a népet egysze-

rúségben. Ugyanis az egyszerűségben inkább érvényesül a Tao, a nép ösztönszerűségeiben, mint az u. n. intellektuális teoriákban. Ugy is jelezhetnők, hogy ezek az elméletek igen gyakran primitív, logikai képződmények, mint pld. épen a kommunista elvek. Azt hiszem, hogy ma már mindenki előtt világos, hogy épen a kommunista rendszer, amelyik Nyugat-Európa városainak túl mesterkélt műveltségű elemeinél gyakran mint szalón kommunizmus szerepel, egyáltalán nem veszi számba az emberi természet mély, sokágú lelki és szellemi igényeit, hanem csak materiálisan, néhány primitív szempontot. Tehát az embert egy primitív gépezetté schematizálja. Eredete a materiálizmusban van, és ezért kifejezetten hangsúlyozzák is, hogy ők a történelmi materiálizmus álláspontján vannak, stb. Viszont szükségesnek tartom megjegyezni, hogy Laotse ilyenfélét nagy valószínűség szerint ismert már, hiszen a kínai életben volt egy hosszú ideig tartó kommunista jellegű mozgalom, aminek elméleti embere egy Mo Di nevű filozófus volt. Ez mutatja, hogy a régi China szellemi életében az ilyenféle tanok nem voltak ismeretlenek. Ha ehhez még hozzávesszük az akkori Chinának kis államokra való tagoltságát, ahol gyakran filozófusok voltak a miniszterek — pld. Confucius is volt egy ideig egyik államban miniszter — sejthetjük, hogy igen élénk elméleti harcok folytak aza kokri China életében az államvezetés művészetéről. Tehát ezek ellen — a mai nyelven szélsőséges — ismeretek ellen szól ő a fent idézett soraiban.

Ha a mai civilizációt a lelki műveltség szempontjából bizonyos kritikával nézzük — és most már kezd azoknak a száma nőni, akik ezt teszik — akkor megértjük Laotsét és nem tartjuk őt kultúrellenesnek. Modern szavakkal kifejezve, talán azt lehetne mondani, hogy ő a technikai civilizációval szemben a kultúrát hangsúlyozza. Ez az álláspontja elég világosan kiderül a következőkből:

„Am, legyen az ország kicsi és legyenek kevés lakói,

Legyenek tíz- vagy százféle eszközeik

anélkül, hogy használnák őket.

Gondoskodjatok arról, hogy az emberek komolyan vegyék
a halált,

és ne vándoroljanak a messzeségekbe.
Bár legyenek hajók és kocsik,
ne legyen senki, aki bennük utazik.
Bár legyenek védő és támadó fegyverek,
ne legyen senki, aki kezébe veszi őket.
Hagyjátok, hogy az emberek zsinorra csináljanak gö-
és ezeket használják írás helyett. csöket*
Tegyétek az ő ételeiket édessé,
ruháikat széppé,
lakásaikat békéssé
és vidámmá az ő szokásaikat.
Bár legyenek a szomszédos országok a látóhatáron,
hogy a kakasok és kutyák egymást kölcsönösen hallják:
mégis (úgy volna szép), hogy az emberek a legöregebb
korban is úgy haljanak meg,
hogy nem utaztak ide és oda.“ (80.)

Tehát ebben benne van a technikai civilizáció és a lelki kultúra szembe állítása. Nem is társadalom ellenes, mert nem mondja, hogy ne csináljatok semmit az emberekkel, hanem azt, hogy tegyétek az ő életüket egyszerűvé, de széppé, békéssé és vidámmá. Mit lehet többet kívánni az életünktől, mint békét, szépséget és vidámságot? Hivatkozhatom a következő szavakra:

„A Tao teremt —
az élet táplál.
A lény alakít —
az erő befejez.

Tehát:

a teremtmények között nincsen egy sem,
amelyik a Taot ne tisztelné,
és az életet ne tartaná becsesnek.
Ha Taot tisztelik és az életet értékelik,
úgy nincs szükség parancsokra:
és minden állandóan magától megy.

---

* Utalás egy régi, ősi írásmódra.

Ezért hagyjátok, hogy a Tao teremtsen,
tápláljon, sokasítson,
alakítson, tökéletesítsen,
beérleljen, növeljen, védjen:
Teremteni és nem birtokolni,
hatni és nem megtartani,
sokasítani és nem uralkodni:
ez a titkos élet." (51.)

Tehát mindig a Tao-t szem előtt tartani és ha társadalmi szervezetről van szó, akkor is csak a Taot kell szem előtt tartani. Hatni és nem megtartani. Talán nem egészen nevetséges, ha arra hívatkozom, hogy a régi közmondás szerint a tudósok mind szegények és mégis a tudósokat, bölcseket minden nép-nél tisztelettel vették körül, még ha rabszolga sorból kerültek is ki. Mert a tudós és bölcs munkája sokakra és hosszú időkre hat és ő a legritkább esetben kapja meg a munkájának olyan anyagi ellenértékét, amit más téren megkapna. Ez a tisztelet, — ami koronként más és más, de mégis meg van, — az, amire itt Laotse hívatkozik, hogy nincsen teremtmény, amelyik a Taot ne tisztelné. Tehát az a bölcs, akinek sorai évezredek után is hatnak, ennek az ösztönszerű tiszteletnek a sugaraiban fénylik. Tehát a társadalom szervezésében és vezetésében ez kell, hogy szem előtt legyen és ne egy mesterként tudomány, amire hamar rácáfol az élet. A Tao-t megközelíteni nehezebb, mint tetszetős elméleteket felállítani, ahol az egyik fókuszpont az uralkodás. Kétféle ismeret van Laotse előtt, az egyik a Tao megismerése, a másik (modern nyelven kifejezve) a látható vagy anyagi világ megismerése. A kettő közül ő az elsőt tartja fontosnak. Erre nézve pedig azt mondja, hogy:

Anélkül, hogy a kapuból kimennénk,
a világot meg lehet ismerni.
Anélkül, hogy az ablakból kinéznénk,
meg lehet látni az ég Tao-ját.
Minél messzebb megy valaki,
annál kevesebb lesz az ő megismerése
(mert az ezerféle külsőt látja és nem a belső lényezet).
Tehát az elhívatott is:
Nem vándorol és mégis célhoz jut.

Nem néz körül és mégis megtudja nevezni a (lényeket).
Nem cselekszik és mégis befejez.“ (47.)

A Tao megismerésére nem kell messzire menni, mert az mindenütt jelen van és talán hozzá tehetnők, hogy az ő megismerésére elsősorban önmagunkban kell elmélyednünk. Én ebben mai szemmel nézve nem látok semmi tudomány-ellenességet, mondjuk semmit a természettudományok elelő, mert az életünk oda fejlődött, az emberiség oda sokasodott, hogy enélkül nem lehet megszerezni az élet alapfeltételeit. Viszont, hogy a természettudomány eredményeit mire használjuk fel, az már attól függ, hogy mennyire érvényesül a tudatos életünkben a Tao. Ő tudja azt, hogy végtelen sok ismeret van, hogy azokat folyton növelni lehet, de a Tao a fő dolog.

„Aki a kutatásban fárad, az naponként nő (gazdagodik),
aki a Tao-ban fárad, az naponként fogy.

Ő csökkenti tevékenységét folyton folyvást,
amíg a nem cselekvésig jut.

A nem cselekvésnél semmi sem marad meg nem téve.

A birodalmat csak úgy lehet elnyerni,

ha az ember mindig szabadon marad üzleteskedéstől.

A nagy elfoglaltságúak nem alkalmasak a birodalom
elnyerésére.“ (48.)

Aki a Taoban fárad, az naponként fogy, mert másoknak segít, kifelé hat. Ez a kép nyilván onnan ered, hogy egy mag, ha belőle kinő a növény, maga eltűnik, de anyagilag is lehet értelmezni. Az itt említett nem cselekvés Laotsének egyik legnehezebben érthető tétele, amire még visszatérünk.

A másik fontos dolog, amit Laotse itt említ, már áttér a politika területére, az állami hatalom elnyerésére. Csak olyan ember alkalmas erre, aki az ő kifejezésével élve nem tevékenykedik. Talán hivatkozhatom arra, hogy minden állam az uralkodóját eltartja, mint egy ideális mintaképet nézi. Az államok azt scmmiképpen sem tűrnék, hogy uralkodóik közönséges munkával foglalatoskodjanak önfenntartásuk céljából. Itt is a történelem eléggé mutatja, hogy a népek sokat megéreztek a Laotse Tao-jából. Az uralkodó a népnek ideális mintaképe, benne sűrsődik össze minden emberi nemesség és bár nem tesz semmit, hat, mert példányképiül szolgál és ez a

hatás mindennél több. Olyan politikai rendszer kell, amelyik automatikusan szabályozza az életet. Már most ez a példa lehet külső és lehet-belső. És világosan mondja:

„Ha nekem csak kívülről van ismeretem
és a nagy Tao-ban akarok járni,
akkor csak külső megjelenés, külső fellépés az, amit
fontosnak tartok.

Ahol a nagy utak szép, simák,
de a nép a mellékutakat keresi,
ahol az udvartartás szép tiszta,
de a mezők burjánosak
és a csűrök üresen állanak,
ahol a ruházat szép és cifra,
ahol mindenik az övében éles tört hord,
ahol az emberek kényesek evésben és ivásban,
ahol a javak bőségben vannak:
ott rabló gazdálkodás uralkodik és nem a Tao.“ (53.)

Tehát nem külsőség, hanem belső lelki tartalom; nem a keresett ingyencségek, hanem az élet alapjául szolgáló javak, tehát szorgalmas munka a mezőkön, tele csűrök. Azt hiszem, hogy nem kell tovább részleteznem.

Az uralkodásról igen sokféle formában nyilatkozik, ami történetileg is érdekes, mert mutatja, hogy az ő korában már mennyire foglalkoztatta a filczófusokat a gyakorlati államvezetés kérdése. Kijelentései, ha azokat teljesen átültetjük minden időkből érvényes irányelveket tartalmaznak. Itt is kiderül az, hogy egy birodalom erői többfélék és nem a legkönnyebb az igaz, mélyjelentőségű erőket meglátni. Kifejezetten mondja a következő idézetben, hogy aki a birodalom igazi teremtménye erői felett rendelkezik, az képes állandóan megmaradni:

„Ugy az emberek vezetésénél, mint az ég szolgálatánál
nincsen jobb dolog, mint a mérséklet.

Mert csak a mérséklet vezet korai engedékenységre.

Korai engedékenység által az ember az életnek gazdag
kincseit gyűjti össze.

Az élet gazdag kincseinek gyűjtése által az ember minden
helyzetben megáll.

Ha az ember minden helyzetben megáll, senki sem ismeri,
a mi határainkat (a képességeinknek határát).
Ha senki sem ismeri a mi (képességeink) határát,
képesek vagyunk a birodalmat bírni.
Aki a birodalom teremtő erői felett rendelkezik,
az képes állandóan megmaradni.
Ez a Tao mély gyökere és a szilárd alapja
az örök létnek és a végtelen szemlélésének.” (59.)

Tehát a birodalom életének is megvan a maga természete,
annak is vannak mélyebb mozgató erői és ezt kell felismerni.
Ehhez a felismeréshez pedig egyik fontos lépés a mérséklet.

Mert:

„Ha az ember az uralkodásnál (kormányzásnál) tartózkodó és óvatos,
akkor a nép becsületes és egyszerű.

Ha az ember az uralkodásnál mindent ki akar kutatni
és fürkészni,
a nép csak hibákat és hiányokat mutat.

A szenvedés az, amittől a boldogság függ.

A boldogság az, amire a szenvedés leselkedik.

Ki ismeri azonban fel, hogy az a legnagyobb,
ha semmi sem rendeztetik (mesterkélten emberi szempontok szerint).

Mert különben a rendből csodálatosságok lesznek,
és a jó átmegegy babonáságba.

És a nép megvakításának (szemfényvesztésének) napjai
valóban sokáig tartanak.

Tehát az elhívatott is:

Ó mintakép, anélkül, hogy megszegyenítene,
lelkiismeretes, anélkül, hogy sértene,
igaz, önkényeskedések nélkül,
világos (nyílt szemű) anélkül, hogy vakítana.“ (58.)

Ugyanez a szellem sugárzik ki a következőkből:

„Egy nagy birodalmat óvatosan kell vezetni,
amint az ember kis halacskát süt.
(Mert az mindjárt eltörik vagy szétesik.)

Ha az ember az egész föld kerekiségén uralkodik
a Tao-nak megfelelő módon,
az eltávozottak nem kóborolnak, mint szellemek
(nem kísértenek).

Nem azért, mintha az eltávozottaknak nem lennének
szellemi erők,
hanem mert az ő szellemi erők az embereknek
nem ártanak.
Nem csak, hogy az ő szellemi erők az embereknek
nem ártanak:

Hanem az elhivatott sem árt nekik.

Ha pedig ez a kettő egymással nem harcol (küzd),
az ő életerők egyesülnek hatásaikban.“ (60.)

Ezen versnek a címe „az uralkodás gyakorlása“. Tehát a
szellemi ható erőket kell a kormányzás szolgálatába állítani.
Ennek pedig csakis az a módja, hogy a jobb éniünket éljük,
hogy szabadok legyünk az egyénieskedéstől és ebből fakadó
egyénies, talán csillogó, de könnyen téves elméletektől. Laotse
ezt így fejezi ki, hogy el kell jutni a nem cselekvéshez:

„Az állam vezetéséhez kormányzási művészet kell,
a hadviseléshez rendkívüli tehetség kell.

De hogy a világot megnyerjük, szabadnak kell lennünk
minden foglalatoskodástól (üzleteskedéstől).

Honnan tudom én, hogy így van ez a világban?

Minél több dolog van, amit az emberek nem tehetnek,
annál inkább elszegényedik a nép.

Minél több eszköze van a jólétnek,
annál inkább zavarba jön a ház és a birodalom.

Minél inkább ápolják az emberek a szemfényvesztést
és ravaszságot,
annál inkább keletkeznek csodálatosságok.

Minél több parancs és törvény van,
annál több a tolvaj és a rabló.

Ezért mondja egy elhivatott:

Én nem intézkedem és a nép magától halad.

Én szeretem a csendességet és a nép magától igaz lesz.

Nekem nincsenek vágyaim és a nép magától egyszerű
lesz.“ (57.)

Ezek olyan egyszerű szavak, hogy helyességükre példát könnyű találni rá a mai életből is. Természetesen, mint minden hasonló dologgal, ezzel is úgy vagyunk, hogy a szellemét kell kiéreznünk és ennek, megfelelően alkalmazni a mai vagy egyáltalán a történelmi eseményekre.

A sorok elején említi az államvezetés után a hadvezetés művészetét. T. i. az állam-vezetéssel ez is vele jár. Laotse olyan jó ember és életismerő és annyira mértékletes a kíváncsiságában, hogy itt sem kíván a történelmi tényekkel ellenkező lehetetlenséget, nevezetesen a hadak elkerülését. Ellenben erre nézve is olyanokat mond, ami bármikor megszívlelendő:

„A hadvezetésnél (hadi mesterségnél) van egy közmondás:

jobb vendégnek, mint gazdának lenni.

(Ez utalás bizonyos kínai etikettszerű szokásokra).

Jobb dolog egy lábnyt vissza vonulni, mint egy zollnyit előre menni.*

Ez azt jelenti, hogy előre haladjunk előnyomulás nélkül, ez azt jelenti, hogy visszanyomjuk (a másikat) anélkül,

hogy a karunkat kinyujtanók,

ez azt jelenti, hogy ledobjuk (legyőzzük) a másikat

anélkül, hogy támadnánk,

ez azt jelenti, hogy megtartunk valamit anélkül, hogy

fegyvert használjunk.

Nincs nagyobb szerencsétlenség, mint könnyelműen

támadni.

Aki könnyen támad, nagyon könnyen elveszti az én

kincseimet.

Ezért: ahol két hadsereg harcolva egymásra tör,

az győz, amelyik nehéz szívvel teszi.“ (69.)

Ezek a szavak nem szorulnak magyarázatra. Egyéni esetre alkalmazva még egyszer megtoldja a következővel:

„Aki derék, mint kapitány,

az nem harcias.

* Talán gondolhatnánk itt az ősi magyar v. ősturáni hadművészetre (lásd Darkó Jenő: Az ősmagyar hadművészet, Debrecen), bár lehetnek egyeseek, akik ezt a kapcsolatot túl groteszknak fogják találni.

Aki derék, mint harcos,
az nem mérges (haragos).
Aki képes az ellenséget legyőzni, az nem veszekszik vele.
Aki képes (derekas) az emberek alkalmazásában, az lenn
(vissza) tartja magát (szerényen viselkedik).
Ez a békességesség élete,
ez a képesség az emberek alkalmazásában,
ez a közösség az éggel:
az ókor legfőbb célja.“ (68.)

Ezek olyan szavak, amelyek a lovagias viselkedés alapfel-
tétélei. A cél békesség, a közösség az éggel. De miután ő álta-
lános elvekre törekszik, nem lehet említés nélkül hagyni azt,
hogy mi legyen tehát az eljárás államok között. Hiszen a ta-
pasztalat mutatja, hogy ott is fellépnek surlódások és pedig
éppen ezekből keletkeznek a nagy harcok. Erre is gondol
Laotse.

„Egy nagy országnak szükségképpen lent kell tartania
magát

és így a világ egyesülési pontja lesz.

Ő a világ nőies része.

A nőies győz a férfias felett az ő csendessége által.

Ő az ő csendessége által lenn (vissza) tartja magát.

Éppen ezért: egy nagy ország azáltal, hogy lenn tartja
magát, megnyeri a kis államokat.

Egy kis állam azáltal, hogy lenn tartja magát, a nagy
államokat meg fogja nyerni.

Az egyik lenn tartja magát és megnyeri az embereket,
a másik lenn tartja magát és azáltal megnyeri

az embereket.

Ha a nagy állam nem kíván egyebet, mint az embereket
egyesíteni és táplálni,

ha a kis állam semmi mást nem kíván, mint csatlakozni
és szolgálni:

úgy mind a kettő azt a helyet kapja, amit kívánnak,
de a nagy lenn keil, hogy tartsa magát.“ (61.)

Ezek a sorok nemcsak, hogy időszerűek is, de egy igen
mélységes gyakorlati igazságot tartalmaznak; egy nagy ál-

lammak nem szabad a kis államot kihasználnia, de a kisebbnek alkalmazkodnia kell a nagyhoz; mindkettő úgy viselkedik a másikkal szemben, hogy az egyesülésük mindkettőre nézve életet adó legyen.

Most ezek után, rövid áttekintést adván néhány fontosabb szempontról, egy pár olyan tételt ismertetek, amik főképpen az egyénre vonatkoznak. Ugyanis az egyén mindig teljesen autonóm mikrókosmos, amelyik minden emberi dolog kiinduló pontja. Az élet formája, a társadalom, a politika változik a sors forgandósága szerint, viszont az egyénnek mindig meg kell találnia azt az életformát, amelyik valamelyest becsessé teszi előtte az életet. De nemcsak az egyéni szempont fontos, hanem a kosmikus is, nevezetesen bármi történik is, mégis az egyénekből kell kiindulnia újra a nagy élet hajtásának. Azután pedig, ha rendesen is megy az élet, a társadalom, az állam, a nagy hatalmak is hajlandók arra, hogy az egyének jogos igényeit se igen vegyék figyelembe. Tehát szükség van egy új. n. életbölcseletre, ami az egyénnek mindig vezetőül szolgáljon. Itt két fogalom az, amit Laotse megemlíti. A tudás és a szenvedés. A tudás annyira fontos eleme az egyéni életnek, hogy már a paradicsomban ott volt a tudás fája. A szenvedés pedig tönkre teszi boldogságunkat, amint fentebb Laotse tételei között is láttuk. Laotse itt is magas régiókban mozog és a kettőt összeköti:

„Tudni azt, hogy az ember semmit sem tud, az a legnagyobb dolog.

Nem tudást tudásnak tartani, szenvedés.

Csak aki az ő szenvedésén szenved,
lesz a szenvedéstől mentes.

Az elhivatott mentes a szenvedéstől.

Mivel ő az ő szenvedésén szenved,
éppen azért ő mentes a szenvedéstől.“ (71.)

Tehát tisztán látni a Tao-hoz vezető utat, azon törekedni járni, ez a legnagyobb megnyugvás az egyénre, mert akkor felülemelkedik az élet esetlegességein az örök magaslatokba. Aki tévutakon jár, tévtanok után megy, nem tudást tudásnak vél, az nem mentes a kiábrándulásokból, a lelki nyugtalanságoktól. A tévtanok útján az életet céltalannak, tartalmatlan-

nak fogjuk látni, és ez muló testi szenvedésnél nagyobb szenvedés, mert az egész életet betölti és azt semmivé teszi. Tehát ennek a felismerése egyik legfontosabb pontja az egyén számára szóló életbölcseletnek.

Ha ezzel tisztában vagyunk, akkor már könnyen vagy könnyebben eligazodhatunk a gyakorlati életben, mert a legfőbb kérdésben nem jutunk csődbe. Kisebb dolgokban járhatunk balul, de azt már könnyebben viseljük el. A gyakorlati élet szempontjából tehát fontos tudnunk, hogy:

„Ami még csendben van, azt könnyű kezelni.

Ami még nincsen eldöntve, azt még könnyű meggondolni.

Ami még nedves, azt könnyű eltörni,

Ami még apró, azt könnyű szétszórni.

Hatni kell arra, ami még nincs meg.

Rendezni kell, ami még nincsen összehavarva.

Egy-két mérföld területű fa is egy hajszál finom palán-
tából nő.

Egy kilenc emeletes torony is egy halom földből lesz.

Egy ezer mérföldes út is az első lépéssel kezdődik.

Aki mesterkedik, az elrontja.

Aki görcsösen tartja, az elveszti.

Tehát az elhivatott is:

Ő nem mesterkedik, tehát nem ront el semmit.

Ő semmit nem tart meg, tehát semmit nem veszít el.

Az emberek az ők dolgaik után járnak és mindig, ha csak-
elrontják. nem kész,

A végét ép úgy figyelembe kell venni, mint a kezdetét:
akkor nincsenek elrontott dolgok.

Tehát az elhivatott is: Ő kívánságnélküliséget kíván,
nehezen elérhető javakat nem tart értékeseknek.

Tanítja a nem tanulást.

Ahhoz fordul vissza, ami mellett a tömeg elmegy.

Ezáltal elősegíti a dolgok természetes menetét. És nem
mer cselekedni (ügyeskedni). (64).

Lehet, hogy akik nagyon gyakorlatias bölcseleti tanácsokat kívánnak, ezek ezzel nem lesznek teljesen megelégedve, de ennek Laotse teljesen tudatában is van és ezt ki is fejezi,

egy olyan emberré, aki mindig nemes, belső lelkimegelégedésben él, aki páncélozva van az élet forgandósága ellen. Ez az élet az ő szavaival a nem cselekvésben csúcsosodik ki. Ez egy kissé nehezen érthető, de az eddigiek után már világos az olvasó előtt, hogy a cselekvés az esetlegesség után járni, amivel szemben van a hatás, az ősi életösztönök szerint élni. Tehát még ide iktatjuk:

„Aki a nem cselekvést gyakorolja,
aki foglalkozásnélküliséggel foglalkozik,
ízletesnek találja azt, ami nem ízlik:
az a nagyot a kicsiben látja és a sokat a kevésben. —
Ő haragot Élettel fizet meg.
Ő a nagyot a kicsiben viszi véghez.
Az életben minden nehézség mindig a könnyüből fakad.
Minden nagy a földön mindig a kicsiből keletkezik.

Az elhivatott is tehát:

Sohasem gondol az Ő nagyságára,
ezért tudja a saját nagyságát befejezni.
Aki könnyen beleegyezik, nehezen talál hitelre.
Aki sok mindent könnyen vesz, mindig sok nehézséget

Az elhivatott is tehát: talál.

„Mert ő a nehézségeket meggondolja, épen azért nem talál semmi nehézséget.“ (63.)

Aki az olvasásban eddig eljutott, annak felesleges még kommentárt adni. Ugyanis, ha lassanként megértjük kifejezéseinek szellemét, azok egyszerű, de tartalmas voltát, és aki szemléli az életet is, az már magától megtalálja a helyes értelmet és talál rá példát a saját életéből. A közölt idézetek nem ölelik fel az összes nyolcvanegy versét Laotsénak, de talán ez elég ízelítő arra, hogy az érdeklődő olvasó kedvet kapjon arra, hogy az eredetihez folyamodjék.

Gyulai Zoltán.

Vége.

Brassai Sámuel és a muzsika.

V. közlemény.

A magyar ábrándok, egyvelegek, rapszodiákról sem volt külföldi véleménye. Pedig mindenki, aki csak tehette, ilyeneket írt. Nemcsak a magyarok, de idegen szerzők is ilyen műveket szereztek. A hangversenyek műsorának elmaradhatatlan számai voltak ezek. Az előadók, ha Pesten hangversenyeztek, ilyen számokkal kedveskedtek a magyar közönségnek. A külföldi közönség előtt is sikerrel lehetett a magyaros, nehézségekkel és cifrázatokkal agyon-tűzdelt műveket játszani.

A zongoristák közül Liszt, Dreyschock, Bülow, Erkel, Thern Károly, Mosonyi Mihály, Székely Imre, a hegedűsök közül Joachim, Sarazate, H. W. Ernst, Hauser Miksa, Reményi Ede, Huber Károly, Ridley-Kohne, Hubay Jenő voltak a jelentősebbek, akik ilyen-szerű szerzeményeikkel aratták sikereiket. Műveik közül nem egy még ma sem tűnt el az előadó művészek műsoráról.

Brassai tiltakozik ellenük és keményen bírálgatja őket. Azt mondja, a nem magyar közönségnek azért tetszenek, mert a szép dallamok és érdekes ritmus az eredetiség és különlegesség ingérével hatnak, a nótákat összekötő részek, a bevezetés és kidolgozásban pedig régi, jól ismert irányt kapnak. A magyar közönségnél fordítva áll a dolog. A magyar az ábrándból vagy rapszodiából csak a hazai dallamot élvezi, csak az érdeklődik, nem a kidolgozás és sok cifrázat. Maga a magyaros nóta ragadja meg, mert annak minden hangja egy hazai emléket, nemzeties érzelmeket, családi vagy társadalmi képet és más társadalmi képzetet társít, de ami nem tartozik szorosan a dallamhoz, az rá zavaró és érdektelen, idegen, csaknem bántó. Azt mondja az ilyenre a magyar közönség együgyűen: „Patikárius nem cifrázza így!” (Patikárius híres cigánybanda vezető volt.) A magyar ember is hasonlóképpen van az idegen nemzetek dalai felett írt ábrándokkal, ott ő is élvezi az átvezető részeket, a bevezetéseket, cifrázatokat, de magyar áb-